

Artykuł 20 **Mobilność**

Państwa Strony podejmą skuteczne środki celem umożliwienia osobom niepełnosprawnym mobilności osobistej i możliwie największej samodzielności w tym zakresie, między innymi poprzez:

- (a) ułatwianie mobilności osób niepełnosprawnych, w sposób i w czasie przez nie wybranym i po przystępnej cenie,**
- (b) ułatwianie osobom niepełnosprawnym dostępu do wysokiej jakości przedmiotów wspierających poruszanie się, urządzeń i technologii wspomagających oraz do pomocy i pośrednictwa ze strony innych osób lub zwierząt, w tym poprzez ich udostępnianie po przystępnej cenie,**
- (c) zapewnianie osobom niepełnosprawnym i wyspecjalizowanemu personelowi pracującemu z osobami niepełnosprawnymi szkolenia w zakresie umiejętności poruszania się,**
- (d) zachęcanie jednostek wytwarzających przedmioty wspierające poruszanie się, urządzenia i technologie wspomagające, do uwzględniania wszystkich aspektów mobilności osób niepełnosprawnych.**

1. DZIAŁANIA MAJĄCE UŁATWIAĆ PORUSZANIE SIĘ OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH, W SPOSÓB I W CZASIE PRZEZ NIE WYBRANYM, W TYM SYGNALIZACJA I OZNACZENIA ULICZNE, DOSTĘP DO POMOCY W RÓŻNYCH FORMACH (OSÓB, ZWIERZĄT, TECHNOLOGII I URZĄDZEŃ WSPOMAGAJĄCYCH), PO PRZYSTĘPNEJ CENIE

Ustawa Prawo o ruchu drogowym przewiduje, że osoba niepełnosprawna o obniżonej sprawności ruchowej, kierująca pojazdem samochodowym oznaczonym kartą parkingową może nie stosować się do niektórych znaków drogowych dotyczących zakazu ruchu lub postoju. Przepis ten stosuje się również do:

- kierującego pojazdem przewożącego osobę o obniżonej sprawności ruchowej,
- pracowników placówek zajmujących się opieką, rehabilitacją lub edukacją osób niepełnosprawnych pozostających pod opieką tych placówek.

Karta parkingowa powinna być umieszczona za przednią szybą pojazdu, w sposób umożliwiający jej odczytanie.

Kartę parkingową wydaje się na podstawie wydanego przez zespół do spraw orzekania o niepełnosprawności, orzeczenia o niepełnosprawności lub orzeczenia o stopniu niepełnosprawności bądź orzeczenia o wskazaniach do ulg i uprawnień.

Prawo o ruchu drogowym zawiera również następujące inne rozwiązania ułatwiające osobom niepełnosprawnym poruszanie się:

- osoba niepełnosprawna nie ma obowiązku ustąpienia miejsca rowerowi jeżeli korzysta z drogi dla rowerów (korzystanie z takiej drogi jest dozwolone tylko w razie braku chodnika lub pobocza albo niemożności korzystania z nich),
- w razie przechodzenia przez jezdnię osoby niepełnosprawnej, używającej specjalnego znaku, lub osoby o widocznej ograniczonej sprawności ruchowej, kierujący jest obowiązany zatrzymać pojazd w celu umożliwienia jej przejścia.

Pojazd przeznaczony konstrukcyjnie do przewozu osób niepełnosprawnych oznacza się z przodu i z tyłu kwadratowymi tablicami barwy niebieskiej z międzynarodowym symbolem wózka inwalidzkiego barwy białej. Tablice te powinny być wykonane z materiału odblaskowego. Kierujący tym pojazdem jest obowiązany włączyć światła awaryjne podczas wsiadania lub wysiadania osoby niepełnosprawnej.

Kierujący innym pojazdem, omijając pojazd przeznaczony konstrukcyjnie do przewozu osób niepełnosprawnych, jest obowiązany w czasie wsiadania lub wysiadania osoby niepełnosprawnej zachować szczególną ostrożność i w razie potrzeby zatrzymać się.

Jeżeli chodzi o kierowanie pojazdem przez osobę niepełnosprawną, to ustawa przewiduje, że osoba niepełnosprawna pod względem fizycznym może być kierującym, jeżeli w wyniku badania lekarskiego nie stwierdzono przeciwwskazań zdrowotnych do kierowania pojazdem.

Prawo jazdy może zawierać wymagania lub ograniczenia dotyczące korekty lub ochrony wzroku, korekty słuchu, protezy lub szyny ortopedycznej, możliwości ograniczonego korzystania z pojazdu, ograniczenia uprawnienia do wskazanych pojazdów, dodatkowego oznakowania pojazdu oraz terminu ważności pojazdu.

Rozporządzenie Ministra Infrastruktury w sprawie wzorów kart parkingowych dla osób niepełnosprawnych i placówek zajmujących się opieką, rehabilitacją lub edukacją tych osób określa wzór karty parkingowej dla osoby niepełnosprawnej, wzór oraz tryb wydawania karty parkingowej dla placówek zajmujących się opieką, rehabilitacją lub edukacją osób niepełnosprawnych pozostających pod opieką tych placówek, wysokość opłat za wydanie karty parkingowej. Opłata za wydanie karty wynosi 25 zł, nie są przewidziane zwolnienia od opłaty.

Rozporządzenie Ministra Infrastruktury w sprawie rodzaju placówek zajmujących się opieką, rehabilitacją lub edukacją osób niepełnosprawnych uprawnionych do uzyskania karty parkingowej oraz trybu jej wydawania tym placówkom przewiduje, że od uzyskania karty parkingowej uprawnione są:

- domy pomocy społecznej, placówki opiekuńczo-wychowawcze, ośrodki wsparcia,
- placówki zajmujące się rehabilitacją społeczną osób niepełnosprawnych uprawnionych do uzyskania karty parkingowej, to jest warsztaty terapii zajęciowej, ośrodki, w których organizowane są turnusy rehabilitacyjne, zakłady aktywności zawodowej, specjalistyczne ośrodki szkoleniowo-rehabilitacyjne,
- placówki zajmujące się rehabilitacją leczniczą osób niepełnosprawnych uprawnionych do uzyskania karty parkingowej, to jest zakłady opiekuńczo-lecznicze, zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze, sanatoria, prewentoria, zakłady rehabilitacji leczniczej, inne zakłady opieki zdrowotnej zajmujące się statutowo wykonywaniem świadczeń zdrowotnych związanych z rehabilitacją leczniczą

jeżeli przebywają w nich osoby niepełnosprawne o obniżonej sprawności ruchowej.

- placówki zajmujące się edukacją osób niepełnosprawnych: przedszkola, szkoły, szkoły wyższe, ośrodki zajmujące się edukacją

jeżeli kształcą się w nich osoby niepełnosprawne o obniżonej sprawności ruchowej.

Rozporządzenie Ministrów Infrastruktury oraz Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie znaków i sygnałów drogowych przewiduje, że uprawniona osoba niepełnosprawna o obniżonej sprawności ruchowej, kierująca pojazdem samochodowym, oraz kierujący pojazdem przewożący taką osobę mogą, pod warunkiem zachowania szczególnej ostrożności, nie stosować się do wskazanych w rozporządzeniu zakazów ruchu, wjazdu, postoju. Rozporządzenie określa także znak informujący o miejscu parkowania przeznaczonym dla pojazdu samochodowego uprawnionej osoby niepełnosprawnej o obniżonej sprawności ruchowej oraz dla kierującego pojazdem przewożącego taką osobę jak też znak informujący o miejscu dla pojazdu osoby niepełnosprawnej oznaczający, że stanowisko postojowe, na którym znak umieszczono, jest przeznaczone dla pojazdu samochodowego uprawnionej osoby niepełnosprawnej o obniżonej sprawności ruchowej oraz dla kierującego pojazdem przewożącego taką osobę.

Jeżeli chodzi o sygnalizację dźwiękową, to rozporządzenie wskazuje, że sygnały dźwiękowe nadawane w postaci brzęczyków lub buczków albo komunikatów słownych na przejściach dla pieszych o ruchu kierowanym sygnałami świetlnymi informują osoby o upośledzonym wzroku, że dla pieszych jest nadawany sygnał zielony. Działanie urządzenia wibracyjnego znajdującego się na sygnalizatorze informuje osoby o upośledzonym wzroku i słuchu, że dla pieszych jest nadawany sygnał zielony.

Wymagania funkcjonalne dla sygnalizatorów akustycznych oraz sygnalizatorów wibracyjnych określa rozporządzenie Ministra Infrastruktury w sprawie szczegółowych warunków technicznych dla znaków i sygnałów drogowych oraz urządzeń bezpieczeństwa ruchu drogowego i warunków ich umieszczania na drogach. Sygnalizatory akustyczne dla pieszych powinny zapewnić nadawanie sygnałów zezwalających na przechodzenie przez jezdnię lub torowisko tramwajowe wyłącznie podczas nadawania sygnału zielonego dla pieszych, sygnały nadawane podczas sygnału czerwonego powinny różnić się w zasadniczy sposób od sygnałów nadawanych podczas sygnału zielonego ciągłego i migającego. Rozporządzenie określa szczegółowo rodzaje nadawanych sygnałów dźwiękowych (sygnał ciągły, częstotliwość, powtarzalność), jak też przewiduje stosowanie komunikatów słownych, jako uzupełnienia sygnalizacji dźwiękowej. Dotykowa sygnalizacja wibracyjna może być stosowana jako uzupełnienie sygnalizacji optycznej i dźwiękowej, rozporządzenie określa wymagania techniczne dla sygnalizacji wibracyjnej.

Zgodnie z ustawą o drogach publicznych opłat za przeprawę promową na drodze publicznej nie pobiera się od oznakowanych pojazdów konstrukcyjnie przeznaczonych do przewozu osób niepełnosprawnych o obniżonej sprawności ruchowej lub pojazdów zaopatrzonych w kartę parkingową.

W strefach płatnego parkowania organ właściwy do zarządzania ruchem na drogach w uzgodnieniu z zarządcą drogi obowiązany jest wyznaczyć miejsca przeznaczone na parkowanie oznakowanych pojazdów konstrukcyjnie przeznaczonych do przewozu osób niepełnosprawnych o obniżonej sprawności ruchowej lub pojazdów zaopatrzonych w kartę parkingową.

Rozporządzenie Ministra Infrastruktury w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie przewiduje, że miejsca postojowe dla samochodów, z których korzystają wyłącznie osoby niepełnosprawne, mogą być usytuowane w odległości nie mniejszej niż 5 m od okien budynku mieszkalnego wielorodzinnego i zamieszkania zbiorowego oraz zbliżone bez żadnych ograniczeń do innych budynków. Miejsca te wymagają odpowiedniego oznakowania. Przepisy rozporządzenia nie przewidują możliwości zmiany tych wymagań na niekorzyść osób niepełnosprawnych w żadnym przypadku. Brak jest środków odwoławczych na wypadek naruszenia tych przepisów.

Ustawa o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych gwarantuje zaopatrzenie w produkty lecznicze, wyroby medyczne i środki pomocnicze, w tym wspierające poruszanie się. Rodzaje takich wyrobów i środków oraz zasady ich przyznawania reguluje Rozporządzenie Ministra Zdrowia w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu zaopatrzenia w wyroby medyczne będące przedmiotami ortopedycznymi oraz środki pomocnicze.

Informacje szczegółowe – artykuł 25.

Pomoc psa asystującego uregulowana została w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Pies asystujący to odpowiednio

wyszkolony i specjalnie oznaczony pies, w szczególności pies przewodnik osoby niewidomej lub niedowidzącej oraz pies asystent osoby niepełnosprawnej ruchowo, który ułatwia osobie niepełnosprawnej aktywne uczestnictwo w życiu społecznym. Status psa asystującego potwierdza certyfikat wydawany przez uprawniony do tego podmiot, po przeprowadzeniu szkolenia. Kwestię wydawania certyfikatów reguluje rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie wydawania certyfikatów potwierdzających status psa asystującego. Wydawanie certyfikatów jest finansowane przez PFRON.

Rozporządzenie określa rodzaje psów asystujących, dla których możliwe jest wydawanie certyfikatów. Są to:

- pies przewodnik osoby niewidomej lub niedowidzącej,
- pies asystent osoby niepełnosprawnej ruchowo,
- pies sygnalizujący osoby głuchej i niedosłyszącej,
- pies sygnalizujący atak choroby (np. epilepsji, chorób serca).

W skali roku szkoli się 30 psów, przed wejściem w życie rozporządzenia przeszkolonych zostało 200 psów. W roku 2010 certyfikowano 101 psów asystujących.

Osoba niepełnosprawna wraz z psem asystującym ma prawo wstępu do obiektów użyteczności publicznej, w szczególności: budynków i ich otoczenia przeznaczonych na potrzeby administracji publicznej, wymiaru sprawiedliwości, kultury, oświaty, szkolnictwa wyższego, nauki, opieki zdrowotnej, opieki społecznej i socjalnej, obsługi bankowej, handlu, gastronomii, usług, turystyki, sportu, obsługi pasażerów w transporcie kolejowym, drogowym, lotniczym, morskim lub wodnym śródlądowym, świadczenia usług pocztowych lub telekomunikacyjnych oraz innych ogólnodostępnych budynków przeznaczonych do wykonywania podobnych funkcji, w tym także budynków biurowych i socjalnych. Uprawnienie to przysługuje również w środkach transportu kolejowego, drogowego, lotniczego i wodnego oraz w innych środkach komunikacji publicznej. Osoba niepełnosprawna nie jest zobowiązana do zakładania psu asystującemu kagańca oraz prowadzenia go na smyczy.

Ustawa o podatkach i opłatach lokalnych przewiduje fakultatywną opłatę z tytułu posiadania psa. Z opłat od posiadania psów zwolnione są osoby o znacznym stopniu niepełnosprawności w rozumieniu przepisów o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych - z tytułu posiadania jednego psa oraz osoby niepełnosprawne w rozumieniu przepisów ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych - z tytułu posiadania psa asystującego.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie rodzajów zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych zleczanych fundacjom oraz organizacjom pozarządowym przewiduje, że fundacjom oraz organizacjom pozarządowym może być zleczony do realizacji ze środków PFRON zakup, szkolenie i utrzymanie w trakcie szkolenia psów przewodników dla osób niewidomych oraz osób z niepełnosprawnością ruchową.

2. DZIAŁANIA PODEJMOWANE W CELU ZAPEWNIENIA, ŻE TECHNOLOGIE TE BĘDĄ DOBREJ JAKOŚCI, PRZYSTĘPNE CENOWO I ŁATWE W UŻYCIU

Polska norma PN-EN ISO 9999:2007 Wyroby pomocnicze dla osób z niepełnosprawnością zawiera klasyfikację wyrobów pomocniczych, które są używane przez osoby niepełnosprawne. Obejmuje jedenaście klas: wyroby pomocnicze do indywidualnego leczenia, wyroby pomocnicze do ćwiczenia sprawności, ortezy i protezy; wyroby pomocnicze do higieny osobistej i ochrony, wyroby pomocnicze do osobistej mobilności, wyroby

pomocnicze w gospodarstwie domowym, wyposażenie i adaptacje mieszkań i innych lokali, wyroby pomocnicze do komunikowania się i informowania, wyroby pomocnicze do posługiwania się wyrobami i urządzeniami, wyroby pomocnicze do poprawy środowiska, narzędzia i maszyny, pomoce do rekreacji.

(Ustawa o normalizacji: Polska Norma jest normą krajową, przyjętą w drodze konsensu i zatwierdzoną przez krajową jednostkę normalizacyjną, powszechnie dostępną, oznaczoną - na zasadzie wyłączności - symbolem PN. Stosowanie Polskich Norm jest dobrowolne. Wyroby spełniające wymagania Polskich Norm oznaczane są na zasadzie dobrowolności znakiem zgodności z Polską Normą pod warunkiem uzyskania certyfikatu zgodności upoważniającego do takiego oznaczenia).

Osoby niepełnosprawne mogą ubiegać się, zgodnie z ustawą o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, o dofinansowanie z PFRON zaopatrzenia w sprzęt ortopedyczny i środki pomocnicze, jeśli ich średni miesięczny dochód nie przekracza określonego kryterium dochodowego.

W 2009 roku do samorządów powiatowych wpłynęło 207.596 wniosków na 215.826.511 zł. Wsparcie otrzymało 179.911 osób niepełnosprawnych (86,66% wnioskujących), w tym 150.824 dorosłych i 29.077 dzieci i młodzieży. Wydatkowano 131.103.020 zł, w tym na zakup sprzętu rehabilitacyjnego - 18.691.031 zł.

Możliwe jest również otrzymanie finansowego wsparcia na likwidację barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się, w związku z indywidualnymi potrzebami. Osoby niepełnosprawne złożyły w 2009 roku 52.294 wnioski na 318.108.284 zł. Dofinansowanie otrzymało 18.645 osób, w tym 15.114 – dorosłych, 3.531 – dzieci i młodzieży. Spośród osób niepełnosprawnych, którym udzielono wsparcia, 7.004 otrzymało dofinansowanie na likwidację barier architektonicznych (średnie dofinansowanie – 6.709 zł.), 6.285 – na likwidację barier w komunikowaniu się (średnie dofinansowanie – 1.731 zł.) i 5.256 – na likwidację barier technicznych (średnie dofinansowanie – 1.967 zł.). Łącznie PFRON wydatkował 68.408.205 zł.

Celem Programu ograniczania skutków niepełnosprawności, realizowanego do końca 2009 roku, była szybka aktywizacja zawodowa i społeczna osób, które utraciły sprawność organizmu oraz przyspieszenie procesu ich adaptacji poprzez wspieranie przedsięwzięć zmierzających do ograniczania skutków niepełnosprawności. Adresatami programu były jednostki samorządu terytorialnego i stowarzyszenia oraz fundacje działające na rzecz osób niepełnosprawnych, w tym prowadzące działalność pożytku publicznego.

Zadania przewidziane w programie:

- diagnozowanie potrzeb związanych z rehabilitacją zawodową i społeczną,
- ustalanie i wdrażanie indywidualnych programów aktywnej rehabilitacji beneficjentów,
- prowadzenie szkoleń w zakresie samoobsługi, w tym nauki bezpiecznego poruszania się, komunikacji i czynności życia codziennego przy użyciu, w razie potrzeby, urządzeń pomocniczych i sprzętu rehabilitacyjnego,
- nieodpłatne udostępnianie urządzeń pomocniczych i sprzętu rehabilitacyjnego, w razie potrzeby, w tym wózków inwalidzkich lub innych przedmiotów ortopedycznych przed przyznaniem takich urządzeń i sprzętu na podstawie odrębnych przepisów,
- właściwy dobór i dopasowanie urządzeń pomocniczych i sprzętu rehabilitacyjnego do potrzeb i możliwości beneficjenta pomocy,
- konserwowanie, naprawy oraz serwis urządzeń pomocniczych i sprzętu rehabilitacyjnego,
- udzielanie nieodpłatnych porad osobom niepełnosprawnym, członkom rodzin i opiekunom, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień dotyczących bezpiecznego poruszania się przy pomocy udostępnianego sprzętu rehabilitacyjnego, zwiększania

aktywności życiowej, samodzielności i zaradności osobistej, łagodzenia stresu spowodowanego niepełnosprawnością, podnoszenia umiejętności sprawowania opieki nad osobą niepełnosprawną, pomoc przy zdobyciu prawa jazdy,

- szkolenie personelu w zakresie właściwej realizacji zadań w ramach programu,
- prowadzenie grupowych lub indywidualnych szkoleń osób niepełnosprawnych w zakresie nabywania, rozwijania i podtrzymywania umiejętności niezbędnych do samodzielnego funkcjonowania, rozwijania umiejętności sprawnego komunikowania się z otoczeniem, w szczególności osób z uszkodzeniami słuchu, ogólnego usprawniania zaburzonych funkcji organizmu i ograniczania deficytów rozwojowych.

W latach 2005-2009 PFRON wydatkował na realizację programu 51.000.000 zł.

Program „Pegaz 2010” realizowany był do końca 2010 roku, przewidywał on podobne obszary wsparcia i adresatów pomocy:

1/ pomoc w aktywizowaniu osób niepełnosprawnych poprzez likwidację barier transportowych i w komunikowaniu się, adresowany do osób fizycznych,

2/ pomoc w dofinansowaniu przedsięwzięć realizowanych w ramach programu Stowarzyszenia na Rzecz Osób Niepełnosprawnych „Joni i Przyjaciele Polska” „Wózki dla Polski”.

Moduł I obejmował, w szczególności, pomoc:

- w zakupie i montażu oprzyrządowania do samochodu,
- w zakupie podstawowego wraz z oprogramowaniem i/lub specjalistycznego sprzętu komputerowego wraz z oprogramowaniem,
- w zakupie wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym wraz z dodatkowym wyposażeniem umożliwiającym jego właściwą eksploatację, wynikającą z rodzaju i zakresu niepełnosprawności adresata programu,
- w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanego wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym, tj. w zakupie części zamiennych, akumulatorów, dodatkowego wyposażenia i/lub w pokryciu kosztów jego niezbędnych napraw, remontów, przeglądów technicznych, konserwacji i renowacji,
- w uzyskaniu prawa jazdy kategorii B.

W 2010 roku, z uwagi na ograniczenia w finansowaniu zadań PFRON, program „Pegaz 2010” w module pomocy w aktywizowaniu osób niepełnosprawnych poprzez likwidację barier transportowych i w komunikowaniu się był realizowany tylko w dwóch obszarach: wsparcia w zakupie wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym oraz pokrycia kosztów utrzymanie sprawności technicznej posiadanego wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym. Wydatki na ten cel wyniosły 10.000.000 zł.

Prowadzone są prace nad zapewnieniem przyjaznego dla użytkowników niepełnosprawnych funkcjonowania narzędzi podpisu elektronicznego. Narzędzia te są udostępniane po cenie komercyjnej – ustalonej przez przedsiębiorców. Ewentualna refundacja może następować ze środków PFRON.

3. SZKOLENIA Z ZAKRESU UMIEJĘTNOŚCI PORUSZANIA SIĘ - OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH ORAZ SPECJALISTÓW PRACUJĄCYCH Z OSOBAMI NIEPEŁNOSPRAWNYMI

Ustawa o pomocy społecznej zapewnia przyznanie usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona, jak też osobie, której rodzina, a także wspólnie niezamieszkujący małżonek, wstępni, zstępni nie mogą takiej pomocy zapewnić.

Specjalistyczne usługi opiekuńcze są to usługi dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności. Mogą one obejmować, odpowiednio do indywidualnych potrzeb (rozporządzenie Ministra i Polityki Społecznej w sprawie specjalistycznych usług opiekuńczych):

- uczenie i rozwijanie umiejętności niezbędnych do samodzielnego życia, w tym zwłaszcza kształtowanie umiejętności zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych i umiejętności społecznego funkcjonowania, prowadzenie treningów umiejętności samoobsługi i umiejętności społecznych,
- rehabilitację fizyczną i usprawnianie zaburzonych funkcji organizmu w zakresie nieobjętym przepisami ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych: zgodnie z zaleceniami lekarskimi lub specjalisty z zakresu rehabilitacji ruchowej lub fizjoterapii, współpracę ze specjalistami w zakresie wspierania psychologiczno-pedagogicznego i edukacyjno-terapeutycznego zmierzającego do wielostronnej aktywizacji osoby korzystającej ze specjalistycznych usług.

Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych przewiduje podejmowanie rehabilitacji osób niepełnosprawnych, obejmującej zespół działań organizacyjnych, leczniczych, psychologicznych, technicznych, szkoleniowych, edukacyjnych i społecznych, zmierzających do osiągnięcia, przy aktywnym uczestnictwie tych osób, możliwie najwyższego poziomu ich funkcjonowania, jakości życia i integracji społecznej. Rehabilitacja społeczna, mająca na celu umożliwianie osobom niepełnosprawnym uczestnictwa w życiu społecznym, obejmuje:

- wyrabianie zaradności osobistej i pobudzanie aktywności społecznej osoby niepełnosprawnej,
- wyrabianie umiejętności samodzielnego wypełniania ról społecznych,
- likwidację barier, w szczególności architektonicznych, urbanistycznych, transportowych, technicznych, w komunikowaniu się i dostępie do informacji.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie rodzajów zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych zleczanych fundacjom oraz organizacjom pozarządowym przewiduje, że fundacjom oraz organizacjom pozarządowym mogą być zlecane do realizacji ze środków PFRON następujące rodzaje zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej, między innymi:

- organizowanie i prowadzenie szkoleń, kursów i warsztatów dla członków rodzin osób niepełnosprawnych, opiekunów, kadry i wolontariuszy bezpośrednio zaangażowanych w proces rehabilitacji zawodowej lub społecznej osób niepełnosprawnych, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień dotyczących procesu integracji osób niepełnosprawnych w najbliższym środowisku i społeczności lokalnej, zwiększania ich aktywności życiowej i zaradności osobistej oraz niezależności ekonomicznej, podnoszenia umiejętności pracy z osobami niepełnosprawnymi, w tym sprawowania nad nimi opieki i udzielania pomocy w procesie ich rehabilitacji,

- prowadzenie grupowych i indywidualnych zajęć, które: mają na celu nabywanie, rozwijanie i podtrzymywanie umiejętności niezbędnych do samodzielnego funkcjonowania osób niepełnosprawnych, rozwijają umiejętności sprawnego komunikowania się z otoczeniem osób z uszkodzeniami słuchu, mowy, z autyzmem i z niepełnosprawnością intelektualną, usprawniają i wspierają funkcjonowanie osób z autyzmem i z niepełnosprawnością intelektualną w różnych rolach społecznych i w różnych środowiskach.

Zadanie organizowania rehabilitacji zawodowej i społecznej mogą zlecać zarówno samorząd powiatowy, jak i samorząd wojewódzki i PFRON.

W ramach konkursów realizowanych w PFRON, wydatkowano na realizację zadań:

- „Organizowanie i prowadzenie szkoleń, kursów, warsztatów, grup środowiskowego wsparcia oraz zespołów aktywności społecznej dla osób niepełnosprawnych - aktywizujących zawodowo i społecznie te osoby” – w 2009 roku 11. 171.989,29 zł, w 2010 roku 5.281.579,83 zł,
- „Organizowanie i prowadzenie szkoleń, kursów i warsztatów dla członków rodzin osób niepełnosprawnych, opiekunów, kadry i wolontariuszy bezpośrednio zaangażowanych w proces rehabilitacji zawodowej lub społecznej osób niepełnosprawnych ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień dotyczących procesu integracji osób niepełnosprawnych w najbliższym środowisku i społeczności lokalnej, zwiększania ich aktywności życiowej i zaradności osobistej oraz niezależności ekonomicznej, podnoszenia umiejętności pracy z osobami niepełnosprawnymi, w tym sprawowania nad nimi opieki i udzielania pomocy w procesie ich rehabilitacji” – w 2009 roku 7.960.315,59 zł, w 2010 roku 1.670.795,15 zł,
- „Prowadzenie grupowych i indywidualnych zajęć, które mają na celu nabywanie, rozwijanie i podtrzymywanie umiejętności niezbędnych do samodzielnego funkcjonowania osób niepełnosprawnych, rozwijają umiejętności sprawnego komunikowania się z otoczeniem osób z uszkodzeniami słuchu, mowy, z autyzmem i z niepełnosprawnością intelektualną, usprawniają i wspierają funkcjonowanie osób z autyzmem i z niepełnosprawnością intelektualną w różnych rolach społecznych i w różnych środowiskach” – w 2009 roku 14.093.802,39 zł, w 2010 roku – 9.517.704,46 zł.

Rehabilitacja może być także realizowana w formach zorganizowanych, to jest na turnusach rehabilitacyjnych. Udział w turnusie może być dofinansowany ze środków PFRON, pod warunkiem spełnienia kryterium dochodowego. Informacje o warsztatach terapii zajęciowej i turnusach rehabilitacyjnych – patrz artykuł 26 pytanie 1 (turnusy rehabilitacyjne) i artykuł 27 pytanie 2 (warsztaty terapii zawodowej).

Informacja na temat szkoleń pracowników – odpowiedź na pytanie 2 (programy Pegaz).

4. ZACHĘCANIE PRODUCENTÓW URZĄDZEŃ UŁATWIAJĄCYCH PORUSZANIE SIĘ ORAZ URZĄDZEŃ I TECHNOLOGII WSPOMAGAJĄCYCH, ABY BRALI POD UWAGĘ WSZELKIE ASPEKTY ZWIĄZANE Z MOBILNOŚCIĄ OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych nie przewiduje instrumentów bezpośrednio służących zachęcaniu producentów urządzeń (przedmiotów) ułatwiających poruszanie się oraz urządzeń i technologii wspomagających do uwzględniania wszystkich aspektów związanych z mobilnością osób niepełnosprawnych.

Należy jednak przywołać koncepcję uniwersalnego projektowania, o której mowa między innymi w Zaleceniu Rec(2006)5 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich „Plan działań Rady Europy w celu promocji praw i pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w społeczeństwie: podnoszenie jakości życia osób niepełnosprawnych w Europie 2006-

2015”. Uniwersalne projektowanie zakłada równy dla wszystkich dostęp do dóbr i usług, z uwzględnieniem potrzeb osób, których funkcjonowanie jest w jakimś aspekcie ograniczone. Uniwersalne projektowanie to projektowanie produktów oraz otoczenia tak, aby były one dostępne dla wszystkich ludzi, w największym możliwym stopniu, bez potrzeby adaptacji bądź wyspecjalizowanego projektowania, co znaczy że podstawowe działania i rozwiązania mają z założenia odpowiadać potrzebom wszystkich użytkowników, bez konieczności uzyskiwania ogólnej dostępności dla osób niepełnosprawnych przy pomocy rozwiązań wprowadzanych specjalnie ze względu na osoby niepełnosprawne.

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej podejmuje działania na rzecz propagowania projektowania uniwersalnego.

W zakresie dostępu do usług bankowych przepisy zapewniają równy dostęp do tych usług, lecz nie zobowiązują banków do stosowania określonych reguł lub rozwiązań technicznych w zakresie dostępności, w szczególności w odniesieniu do osób niepełnosprawnych. Kwestie te pozostają w gestii banków lub firm współpracujących z bankami, na przykład firm, do których należą sieci bankomatów.

Uruchomienie bankomatów z funkcją głosową wiąże się z poniesieniem nakładów finansowych, ale biorąc pod uwagę, że liczba osób niewidomych jest szacowana na około 90 tysięcy, należy przewidywać, że instalacja takich bankomatów stanie się elementem strategii banków, mającej na celu wykreowanie dobrego wizerunku i lepszą jakość obsługi klientów niepełnosprawnych.

Z informacji Związku Banków Polskich wynika, że w Radzie Wydawców Kart Bankowych trwa obecnie dyskusja na temat zachęcania banków do instalowania w nowych bankomatach urządzeń ułatwiających korzystanie z bankomatów przez osoby niewidome. Odbyły się konsultacje z wiodącymi producentami bankomatów mające na celu ocenę i porównanie kosztów tego rodzaju urządzeń. Wyniki analizy dają podstawę do opracowania wytycznych zachęcających banki do stosowania w nowych bankomatach opcjonalnych funkcji, takich jak gniazda na zewnętrzne słuchawki, wraz z oprogramowaniem pozwalającym na informowanie głosowe użytkowników o przebiegu procesu transakcyjnego. Dalsze analizy w tym zakresie oraz przygotowanie odpowiedniej rekomendacji dla banków zostały wpisane do Planu Pracy Rady Wydawców Kart Bankowych na rok 2010.

Związek Banków Polskich uczestniczył w grudniu 2009 roku w zorganizowanych przez Komisję Europejską warsztatach na temat dostępu osób niepełnosprawnych do terminali samoobsługowych, w trakcie których zdecydowano o podjęciu rozważań na temat standaryzacji na szczeblu europejskim.

Uwagi zawarte w opracowaniu "Polska droga do Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych ONZ", Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego, 2008

1/ W polskim ustawodawstwie brakuje zapisów dotyczących przeprowadzania szkoleń z zakresu przemieszczania się zarówno w odniesieniu do osób niepełnosprawnych, jak i specjalistów pracujących z osobami niepełnosprawnymi. Karta Praw Osób Niepełnosprawnych stanowi, iż osoby niepełnosprawne mają prawo do niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia oraz nie mogą podlegać dyskryminacji. Oznacza to m.in. prawo do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym prawo do swobodnego przemieszczania się i powszechnego korzystania ze środków transportu.

2/ W odniesieniu do osób niepełnosprawnych kwestie organizowania szkoleń zostały przede wszystkim skupione na szkoleniach, które mają na celu naukę zawodu, przekwalifikowanie, podwyższenie kwalifikacji lub zwiększenie aktywności zawodowej. W związku z powyższym można wnioskować z tychże zapisów

możliwość i konieczność przeprowadzania szkoleń z zakresu przemieszczania się dla osób niepełnosprawnych oraz specjalistów pracujących z osobami niepełnosprawnymi, poprzez fakt, iż np. przekwalifikowanie zawodowe osoby niepełnosprawnej wzrokowo może dopiero nastąpić po jej przeszkoleniu z zakresu przemieszczania się, bądź też wykorzystywania różnego rodzaju instrumentów pomocnych przy przemieszczaniu się. Powyższe kwestie zostały uregulowane w dwóch ustawach, w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz w ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. W związku z tym należy stwierdzić, iż żaden z przepisów przywołanych ustaw nie stanowią o zapewnianiu szkoleń osobom niepełnosprawnym z zakresu przemieszczania się.

3/ Ustawa z 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, Ustawa z 7 lipca 1994 roku - Prawo budowlane, Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z 12 kwietnia 2002 roku w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, Ustawa z 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym: można sądzić, że ustawodawca stosując określenia „ludzie”, „mieszkańcy” miał na myśli także osoby niepełnosprawne i nie tylko mieszkańców, ale wszystkich użytkowników przestrzeni zurbanizowanej, także uczestników ruchu – użytkowników elementów systemu transportowego. Jednak fakt, że poza art. 1 ust.2 punkt 5 nie ma mowy o osobach niepełnosprawnych i konieczności zapewnienia im możliwości równoprawnego korzystania ze środowiska fizycznego – przestrzeni zurbanizowanej w tym dróg, może być jedną z przyczyn pomijania interesów osób niepełnosprawnych, nie projektowania z myślą o nich i nie brania pod uwagę ich potrzeb w procesie planowania. W ustawie nie określono kogo z punktu widzenia spraw, których ustawa dotyczy należy rozumieć pod pojęciem osoby niepełnosprawnej ani jakie są potrzeby tych osób. Otwarte jednak pozostaje pytanie czy i na ile szczegółowo pojęcia te powinny zostać zapisane w tej ustawie a na ile powinny wynikać z innej ustawy lub ustaw.

4/ Rozporządzenie Ministrów Infrastruktury oraz Spraw Wewnętrznych i Administracji z 31 lipca 2002 r. w sprawie znaków i sygnałów drogowych:

Wśród pionowych znaków ostrzegawczych, których zadaniem jest uprzedzanie o niebezpieczeństwie i zobowiązanie uczestników ruchu do zachowania szczególnej ostrożności zastrzeżenia budzi stosowanie znaku A-30 „inne niebezpieczeństwo” (Rozdz. 2 § 11 ust. 1) i umieszczanie pod nim tabliczki z napisem „Niewidomi”, która ma wskazywać rodzaj niebezpieczeństwa. Wynika to z faktu, że w rozporządzeniu brak znaku – symbolu osoby niewidomej. Stosowanie jednak znaku „inne niebezpieczeństwo” nie jest właściwym rozwiązaniem, a ponadto nie wszyscy kierowcy znają język polski i napis „niewidomi” nie dla wszystkich jest zrozumiały.

Wśród pionowych znaków informacyjnych Znak D-18 „parking” oznacza miejsce przeznaczone na postój pojazdów (Rozdz. 2 § 52 ust. 1). Znak D-18a „parking – miejsce zastrzeżone” oznacza miejsce na postój pojazdu uprawnionej osoby (Rozdz. 2 § 52 ust.4). Umieszczona pod znakiem D-18 lub D-18a tabliczka T-29 informuje o miejscu przeznaczonym dla pojazdu samochodowego uprawnionej osoby niepełnosprawnej o obniżonej sprawności ruchowej oraz dla kierującego pojazdem, którym przewożona jest taka osoba (Rozdz. 2 § 52 ust. 6). Wzór symbolu na tabliczce T-29 tak ze względu na kolorystykę jak i wymiary oraz kształt nie jest zgodny ze znakiem międzynarodowym „symbol wózka inwalidzkiego” zatwierdzonym rezolucją ONZ. Nie jest też zgodny z odpowiednią Polską Normą.

Stanowisko Ministerstwa Infrastruktury

Umieszczony na tabliczce piktogram nie budzi wątpliwości, że przedstawia znak wózka inwalidzkiego, brak jest podstaw do stwierdzenia, że wymowa piktogramu jest różna od wymowy międzynarodowego symbolu wózka inwalidzkiego. Różnice w kolorystyce i kształcie tabliczki T-29 stosowanej w Polsce i przewidzianej w Konwencji o znakach i sygnałach drogowych z 8 listopada 1968 roku (nowelizacja z 1995 roku) wynikają z faktu, że tabliczka została wprowadzona w Polsce znacznie wcześniej (1983).

5/ Zgodnie z rozporządzeniem znaki drogowe poziome (barwy białej lub żółtej) umieszczane są na nawierzchni jezdni m.in. w postaci linii, napisów i symboli (Rozdz. 4 § 85 ust. 1 i 2). Znak P-20 „koperta” wyznacza stanowisko postojowe zastrzeżone dla określonego rodzaju pojazdu (Rozdz. 4 § 90 ust. 4). Znak P-24 „miejsce dla pojazdu osoby niepełnosprawnej” oznacza, że stanowisko postojowe, na którym znak umieszczono, jest przeznaczone dla pojazdu samochodowego uprawnionej osoby niepełnosprawnej o obniżonej sprawności ruchowej oraz dla kierującego pojazdem, którym przewożona jest taka osoba (Rozdz. 4 § 92). W innych krajach znak ten ma barwę niebieską (charakterystyczną dla znaków informacyjnych) co niewątpliwie podkreśla jego widoczność.

Stanowisko Ministerstwa Infrastruktury

Polskie przepisy regulujące oznakowanie dróg, a także ratyfikowana przez Polskę Konwencja o znakach i sygnałach drogowych z 8 listopada 1968 roku nie przewidują stosowania barwy niebieskiej w oznakowaniu poziomym miejsc przeznaczonych dla pojazdu osoby niepełnosprawnej.

6/ Sygnały dźwiękowe nadawane w postaci brzęczyków lub buczków (w odróżnieniu od dzwonów stosowanych na przejazdach kolejowych) albo komunikatów słownych na przejściach dla pieszych o ruchu kierowanym sygnałami świetlnymi informują osoby o upośledzonym wzroku, że dla pieszych jest nadawany sygnał zielony (Rozdz. 7 § 113 ust. 2). Dźwiękowe komunikaty słowne typu „idź”, „stój” nie powinny być stosowane i dopuszczone do stosowania przez rozporządzenie. Obecnie istnieje już Polska Norma dotycząca sygnalizacji dźwiękowej na przejściach dla pieszych. Innym uzupełnieniem sygnalizacji świetlnej jest wspomniane w rozporządzeniu urządzenia wibracyjne na sygnalizatorze, którego zadaniem jest informowanie osoby o upośledzonym wzroku i słuchu, że dla pieszych jest nadawany sygnał zielony (Rozdz. 7 § 113 ust. 3). Urządzenia te nie mają szerszego zastosowania.

7/ Ustawa z 15 listopada 1984 roku Prawo przewozowe reguluje przewóz osób i rzeczy wykonywany przez uprawnionych do tego przewoźników (Rozdz. 1 art.1 ust.1). Zgodnie z tą ustawą przewoźnik regularnej komunikacji publicznej jest obowiązany:

- podać do wiadomości publicznej rozkład jazdy środków transportowych (Rozdz. 1 art. 2 ust. 2),
- użyć środków transportowych odpowiednich do danego przewozu (Rozdz. 1 art. 3 pkt 2),
- zapewnić podróżnym odpowiednie warunków bezpieczeństwa i higieny oraz wygody i należytej obsługi (Rozdz. 2 art. 14 ust. 1),
- podejmować działania ułatwiające korzystanie ze środków transportowych, punktów odprawy, przystanków i peronów osobom niepełnosprawnym, w tym również poruszającym się na wózkach inwalidzkich. (Rozdz. 2 art. 14 ust. 2).

To ostatnie zapisane hasłowo jest najważniejsze z punktu widzenia urzeczywistniania praw osób niepełnosprawnych. W praktyce działania te realizowane są dość opieszale i sporadycznie. Co więcej, rzadko uwzględniają wymagania bezpieczeństwa osób z uszkodzonym narządem wzroku, słuchu i innych osób niepełnosprawnych.

8/ Określenie "pies przewodnik" pojawia się w niektórych aktach prawnych. Przepisy te przyznają osobom korzystającym z pomocy tych zwierząt pewne ulgi i przywileje. Dotyczy o ustawy z 26 lipca 1991 roku o podatku dochodowym od osób fizycznych - niewidomy posiadający psa przewodnika może odliczyć od dochodu ryczałtową [MF: *maksymalnie*] kwotę 2280 zł w związku z wydatkami na utrzymanie tego psa, ustawa z 20 czerwca 1992 roku o uprawnieniach do ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego uprawnia do zakupu ulgowego biletu na przejazd nie tylko osobie niewidomej, ale i psu przewodnikowi, w ustawie z 12 stycznia 1991 roku o podatkach i opłatach lokalnych znajduje się przepis, na podstawie którego osoby niepełnosprawne (niewidome, głuchonieme, niedołążne) są zwolnione od podatku [MF: *obecnie - opłata fakultatywna*] od posiadania psów, od jednego posiadanego psa będącego pomocą dla takiej osoby. Żaden z tych aktów nie precyzuje pojęcia "pies przewodnik" czy "pies będący pomocą dla osoby niepełnosprawnej", nie określa też, czy taki pies powinien mieć jakiś certyfikat, kto powinien go wydawać. Znaczenie określenia „pies przewodnik” czy „pies wspomagający osobę niepełnosprawną” jest rozumiane intuicyjnie. Niekiedy organ stosujący określone ulgi żąda dodatkowych dokumentów, w innych przypadkach wystarczy oświadczenie właściciela psa.

Wyjaśnienie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej oraz Ministerstwa Finansów Ustawa z 21 sierpnia 1997 roku o ochronie zwierząt określa „psa przewodnika osoby niewidomej, jak też stawiane mu wymagania. Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych definiują „psa asystującego”.

9/ Przepisy nie określają także, że państwo będzie zapewniać środki finansowe na szkolenie oraz utrzymywanie takich zwierząt stanowiących pomoc dla osób niepełnosprawnych. Jedynie w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 7 lutego 2008 r. w sprawie rodzajów zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych zleczanych fundacjom oraz organizacjom pozarządowym jest przepis przewidujący możliwość zlecania organizacjom pozarządowym oraz fundacjom zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej polegających między innymi na zakupie, szkoleniu i utrzymaniu w trakcie szkolenia psów przewodników dla osób niewidomych oraz osób z niepełnosprawnością ruchową finansowanych ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Poza tym przepisem nie ma żadnych regulacji powszechnie obowiązujących regulujących zagadnienie finansowania szkoleń psów dla osób niepełnosprawnych.

Wyjaśnienie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej oraz Ministerstwa Finansów 1 kwietnia 2010 roku wydane zostało rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie wydawania certyfikatów potwierdzających status psa asystującego.